

**Ψηφιακό Μουσείο Ελληνικής Προφορικής Ιστορίας:
ένα «βιωματικό» ερευνητικό εργαλείο για τη διαφύλαξη και
εκπαιδευτική αξιοποίηση της ιστορίας και της λαϊκής παράδοσης¹**

Τζακώστα Μαρίνα

Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Άννα Σφακιανάκη

47^ο Δημοτικό Σχολείο Ηρακλείου Κρήτης

Άγγελος Πατσιάς

Δημοτικό Σχολείο Φουρφουρά Αμαρίου Ρεθύμνου

Γιώργος Κλειδής

Απόφοιτος Τμήματος Εφαρμοσμένης Πληροφορικής & Πολυμέσων, ΤΕΙ Κρήτης

Στέλιος Τσιγδινός

*Απόφοιτος Τμήματος Ηλεκτρονικών Μηχανικών & Μηχανικών Ηλεκτρονικών
Υπολογιστών, Πολυτεχνείο Κρήτης*

Περίληψη

Στόχος της μελέτης είναι ο σχεδιασμός, η κατασκευή και η οργάνωση του Ψηφιακού Μουσείου Ελληνικής Προφορικής Ιστορίας (ΨηΜοΠΙ) ως ερευνητικού και εκπαιδευτικού εργαλείου το οποίο απευθύνεται σε μαθητές, εκπαιδευτικούς, ερευνητές της γλώσσας και οποιονδήποτε ενδιαφέρεται για τη μελέτη της κοινής νεοελληνικής, των διαλέκτων της και τη διδασκαλία τους. Επιμέρους στόχοι του προγράμματος είναι αφενός η εκπαίδευση μαθητών δημοτικού και γυμνασίου στις μεθόδους συλλογής και επεξεργασίας διαλεκτικού γλωσσικού υλικού και, αφετέρου, η από τους εκπαιδευόμενους συλλογή, επεξεργασία, αρχειοθέτηση, διατήρηση και διάδοση διαλεκτικού γλωσσικού υλικού το οποίο θα έχει τη μορφή ηχητικών αρχείων. Το ΨηΜοΠΙ έχει τη μορφή ψηφιακής πλατφόρμας στην οποία είναι διαθέσιμα τα ηχητικά αρχεία, καθώς και γενικές πληροφορίες σχετικά με τις διαλέκτους, αλλά και ειδικές ποιοτικές και ποσοτικές αναλύσεις για τα διαλεκτικά δεδομένα, καταρχάς αυτά της κρητικής διαλέκτου. Το ΨηΜοΠΙ μπορεί να χρησιμεύσει ως εργαλείο διδασκαλίας της

¹ Η μελέτη μας υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του του Προγράμματος «Επιστημονικών Μελετών» του Κοινοφελούς Ιδρύματος Ιωάννη Σ. Λάτση. Ευχαριστούμε θερμά το Κοινοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση για την χρηματοδότηση της μελέτης και τη εμπιστοσύνη του προς εμάς.

γλώσσας, της γεωγραφίας, των κοινωνικών επιστημών, της τοπικής ιστορίας, της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και άλλων θεμάτων τα οποία είναι δυνατόν να προκύψουν από τα αρχεία. Η συμβολή του ΜοΠΙ έγκειται στο γεγονός ότι θα ευαισθητοποιήσει τους μαθητές σε ζητήματα διαλέκτων, θα εξάρει το χαρακτήρα των τελευταίων ως «ζωντανών» γλωσσικών συστημάτων και θα συμβάλει στη διερεύνηση θεμάτων τοπικής ιστορίας.

Λέξεις-κλειδιά: προφορική ιστορία, διάλεκτοι, διδασκαλία διαλέκτων, Ψηφιακό Μουσείο Ελληνικής Προφορικής Ιστορίας.

13.1. Εισαγωγή

Οι νεοελληνικές διάλεκτοι συνιστούν ζωντανές όψεις της ελληνικής γλώσσας. Διάφορες μελέτες έχουν αναδείξει τον θετικό ρόλο των γλωσσικών ποικιλιών στην ανάπτυξη του γραμματισμού, γενικότερα, και του κριτικού γραμματισμού, ειδικότερα, δεδομένου ότι οι γλωσσικές ποικιλίες συμβάλλουν ουσιαστικά στην ανάπτυξη και καλλιέργεια της μεταγλωσσικής ενημερότητας των μαθητών (βλ. ενδεικτικά Adger et al., 2007 για διαγλωσσικές μελέτες· Ντίνας & Ζαρκογιάννη, 2009· Τσιπλάκου & Χατζηιωάννου, 2010 για τα ελληνικά). Παρ' όλα αυτά, ενώ το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών προάγει την επικοινωνιακή χρήση της γλώσσας και τον γραμματισμό στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο (Υπουργική Απόφαση Γ2/21072β ΦΕΚ 304/τ. Β'/13-3-2003, Υπουργική Απόφαση Γ2/21072α ΦΕΚ 303/τ. Β'/13-3-2003, στο εξής Δ.Ε.Π.Π.Σ.), η διδασκαλία των διαλέκτων απουσιάζει συστηματικά από το ελληνικό σχολείο (βλ. και Τσιπλάκου & Χατζηιωάννου, 2010).

Ο σχεδιασμός και η οργάνωση του Ψηφιακού Μουσείου Ελληνικής Προφορικής Ιστορίας (στο εξής ΨηΜοΠΙ) ως φορέα διαφύλαξης και διάδοσης διαλεκτικού γλωσσικού υλικού και η χρήση του ως ερευνητικού και εκπαιδευτικού εργαλείου από μαθητές και εκπαιδευτικούς έχει ως στόχο (α) την ενεργή συμμετοχή των μαθητών στη συλλογή και επεξεργασία διαλεκτόφωνου υλικού –το οποίο θα είναι δυνατόν να χρησιμοποιείται στη διδασκαλία διαλέκτων και ιδιωμάτων της ΝΕ και της συσχετιστικής διδασκαλίας ΝΕ και διαλέκτων–, (β) τη γνώση των χαρακτηριστικών και των ιδιαιτεροτήτων διαλέκτων και ιδιωμάτων, (γ) τη διαφοροποίηση διαλέκτων και ιδιωμάτων από τη ΝΕ, (δ) την καλλιέργεια της γνώσης ότι οι διάλεκτοι, όπως και οι νόρμες, είναι πλήρη γλωσσικά συστήματα (Ράλλη, 2011) και, (ε) τη διατήρηση τη τοπικής ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέρος της οποίας είναι και το διαλεκτικό γλωσσικό υλικό (Thompson, 1978).

13.2. Στόχοι της μελέτης

Στόχος του προγράμματος ήταν ο σχεδιασμός, η κατασκευή και η οργάνωση του ΨηΜοΠΙ ως ερευνητικού και εκπαιδευτικού εργαλείου το οποίο θα απευθύνεται τόσο σε μαθητές όσο και εκπαιδευτικούς, σε ερευνητές της γλώσσας και σε οποιονδήποτε ενδιαφέρεται για τις νεοελληνικές διαλέκτους και την τυπολογική τους σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική (στο εξής ΚΝΕ). Πιο συγκεκριμένα, στόχος ήταν η ενεργή εμπλοκή μαθητών δημοτικού και γυμνασίου στη συλλογή –κυρίως μέσω συνεντεύξεων–, επεξεργασία, αρχειοθέτηση, διατήρηση και διάδοση διαλεκτικού γλωσσικού υλικού.

Θεμελιώδης φιλοσοφία της μελέτης είναι να χρησιμοποιηθούν τα αρχεία διαλεκτικών δεδομένων στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας τόσο της ΚΝΕ όσο και των διαλεκτικών της μορφών, αλλά και της συσχετιστικής διδασκαλίας ΚΝΕ και διαλέκτων. Δεδομένου ότι οι φωνολογικές δομές κάθε γλώσσας συνιστούν θεμελιώδες υπόβαθρο για την ανάπτυξη και καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας των παιδιών προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας σε όλα τα επίπεδα γραμματικής ανάλυσης (Levelt, 1998), θεωρούμε ότι η ελλιπής διδασκαλία των διαλέκτων δημιουργεί προβλήματα στην ορθή ανάπτυξη της φωνολογικής ενημερότητας των διαλεκτόφωνων μαθητών. Το ΨηΜοΠΙ έρχεται να καλύψει αυτό το κενό με τρόπο ώστε μαθητές και εκπαιδευτικοί να έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν από κοινού τις γλωσσικές –μεταξύ άλλων– ενότητες οι οποίες θα γίνονται κάθε φορά αντικείμενο διδασκαλίας, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τους εκπαιδευτικούς στόχους της τάξης. Αυτή είναι θεμελιώδης αρχή που διέπει και τα Αναλυτικά Προγράμματα σπουδών τόσο για την πρωτοβάθμια όσο και για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Δ.Ε.Π.Π.Σ.-Α.Π.Σ. 2003α, 2003β).

Στην πρώτη φάση του σχεδιασμού και της οργάνωσης του ΨηΜοΠΙ στόχος ήταν, κατά πρώτον, να ενημερωθούν, διδαχθούν και εκπαιδευτούν μαθητές δημοτικού και γυμνασίου για τις μεθόδους συλλογής και επεξεργασίας γλωσσικού υλικού με τη χρήση ειδικού εξοπλισμού ηχογράφησης και εξειδικευμένων λογισμικών φωνητικής και στατιστικής ανάλυσης· κατά δεύτερον, να ευαισθητοποιηθούν όσον αφορά σε ζητήματα της κρητικής διαλέκτου, η οποία συνιστά τον πρώτο πυρήνα του ΨηΜοΠΙ, αλλά και των διαλέκτων γενικότερα ως «ζωντανών» –και όχι περιθωριοποιημένων– γλωσσικών συστημάτων. Τέλος, τρίτος στη σειρά στόχος ήταν το όλο εγχείρημα να εμπνεύσει τον σεβασμό για την τοπική ιστορία και την πολιτισμική κληρονομιά, μέρος των οποίων είναι οι ελληνικές διάλεκτοι και τα ιδιώματα.

Το υλικό του ΨηΜοΠΙ συνίσταται, καταρχάς, από διαλεκτικό γλωσσικό υλικό το οποίο προέρχεται από τα ιδιώματα που μιλιούνται στη Δυτική Κρήτη –πιο συγκεκριμένα στην περιοχή του Αμαρίου Ρεθύμνου– και είναι ελεύθερα προσβάσιμο από οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο. Η επιλογή της κρητικής διαλέκτου βασίστηκε στο γεγονός ότι αφενός στη δημόδη κρητική διάλεκτο γράφτηκαν σημαντικότερα ποιητικά έργα, τα οποία προσφέρονται ως αντικείμενο γλωσσικής διδασκαλίας, και, αφετέρου, η διάλεκτος χαρακτηρίζεται από φαινόμενα τα οποία τη διαφοροποιούν ποιοτικά από την ΚΝΕ και της προσδίδουν τα ιδιαίτερα γνωρίσματά της. Επιπλέον, η κρητική διάλεκτος μιλιέται από ευρέα πληθυσμιακά στρώματα. Τέλος, η επιλογή των

συγκεκριμένων γεωγραφικών περιοχών έγινε βάσει τού ότι σε αυτές μιλιούνται ιδιώματα με ποικίλες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους. Ωστόσο, το ΨηΜοΠι είναι σχεδιασμένο με τρόπο ώστε να «φιλοξενήσει» διαλεκτικό υλικό από διάφορες περιοχές της Ελλάδας.

Με δεδομένα τα παραπάνω, το ΨηΜοΠι συμβάλλει θετικά με άμεσους και έμμεσους τρόπους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ως άμεσο αποτέλεσμα εκτιμάται η ευαισθητοποίηση των μαθητών για τις διαλέκτους, τα ιδιαίτερα γλωσσικά χαρακτηριστικά τους, τη δομική γειννιάσή τους με την ΚΝΕ και τον ρόλο τους στη διατήρηση και διάδοση της τοπικής και εθνικής πολιτισμικής κληρονομιάς· παράλληλα, το γεγονός ότι εξαιρεί θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, κοινωνικών επιστημών, γεωγραφίας, τοπικής ιστορίας. Στα έμμεσα αποτελέσματά του περιλαμβάνεται, πρώτον, ότι διευκολύνει τη βελτίωση της μεταγλωσσικής ενημερότητας των μαθητών αναφορικά με τη γραμματική της κρητικής διαλέκτου – δι'αυτού όμως του τρόπου και οποιασδήποτε άλλης διαλέκτου. Η βελτίωση της μεταγλωσσικής ικανότητας θα συμβάλει στην ανάπτυξη του λεξιλογίου και στον εμπλουτισμό των γλωσσικών μέσων που χρησιμοποιούν παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας. Δεύτερον έμμεσο αποτέλεσμα θεωρείται η ενίσχυση της επίγνωσης ότι η διάλεκτος χαρακτηρίζεται από ένα πλήρες γραμματικό σύστημα, όπως και η ΚΝΕ. Τρίτο ότι βελτιώνει την υφολογική και κοινωνιογλωσσολογική ενημερότητα, δηλαδή τη συνειδητή γνώση και τον χειρισμό των γλωσσικών συγκεκριμένων μέσα στα οποία χρησιμοποιείται το διαλεκτικό υλικό. Τέταρτο, τέλος, ότι διατηρεί και διαφυλάττει τους γλωσσικούς θησαυρούς των διαλέκτων.

13.3 Το Ψηφιακό Μουσείο Ελληνικής Προφορικής Ιστορίας

Όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρει ο Thompson (2000: 23), η προφορική ιστορία, μαζί με κάθε άλλη μορφή ιστορίας, διακρίνεται για τον κοινωνικό της χαρακτήρα, δηλαδή την άμεση σχέση με τα ιστορικά γεγονότα τα οποία γίνονται αντικείμενο (ανά)διήγησης και τον αντίκτυπο που αυτά μπορούν να έχουν στην κοινωνία. Η προφορική ιστορία αντλεί τα θέματά της πρωτίστως από την οικογενειακή και κοινωνική ζωή, καθώς και από την τοπική/πολιτική ιστορία (βλ. ενδεικτικά 1998, 2000· Perks & Thomson, 1998· Portelli, 1998· Ritchie, 2003). Μέσω της τοπικής ιστορίας, μικρές περιφέρειες, όπως χωριά, κωμοπόλεις ή μικρές πόλεις, αναζητούν τον χαρακτήρα τους και τα στοιχεία που τις μεταβάλλουν, αλλά και επισκέπτες αποκτούν ιστορική γνώση η οποία είναι δύσκολο ή συχνά αδύνατον να αποκτηθεί μέσω της εθνικής ιστορίας (Thompson, 2000: 2-3· βλ. και Rosenzweig & Thelen, 1998, για συζήτηση σχετικά με τη χρήση της ιστορίας στην καθημερινή ζωή). Η προφορική ιστορία μπορεί να αποτελέσει το μέσο τροποποίησης του περιεχομένου και των στόχων της ιστορίας, δεδομένου ότι δύναται να συμβάλει στη στροφή του ενδιαφέροντος προς τη μελέτη και την έρευνα συγκεκριμένων ιστορικών θεμάτων (Thompson, 2000: 3-8).

Η βασική πηγή της προφορικής ιστορίας είναι οι συνεντεύξεις, οι οποίες συνιστούν, κατά κάποιον τρόπο, συζήτηση ανάμεσα στον συνεντευξιαστή και τον συνεντευξιαζόμενο/πληροφορητή-αφηγητή (βλ. Abrams, 2010). Το βασικό πλεονέκτημά τους είναι ότι δίνουν τη δυνατότητα στους συνεντευξιαζόμενους/πληροφορητές να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις και τα πιστεύω τους. Ένα πρόσθετο πλεονέκτημα είναι ότι απαιτούν τη συνεργασία των μελών της ερευνητικής ομάδας. Αυτό σημαίνει ότι η γνώση δεν είναι η κύρια ή μοναδική δεξιότητα που κρίνεται αναγκαία για την απόκτηση ή διερεύνηση των πηγών. Είναι σημαντικό ο συνεντευξιαστής να έχει την ικανότητα να επιτυγχάνει το συναισθηματικό και ψυχολογικό «άνοιγμα» του συνεντευξιαζόμενου/πληροφορητή (βλ. Thompson, 2000: 222 κ.ε.). Οι συνεντεύξεις παρέχουν τη δυνατότητα κυρίως ποιοτικών αναλύσεων (βλ. για σχετική συζήτηση Leavy, 2011· Ritchie, 2003· Weiss, 1994).²

Δεδομένου ότι η προφορική ιστορία και οι ερευνητές της ζητούν από τους συνεντευξιαζόμενους/πληροφορητές-αφηγητές να ανακαλύψουν πτυχές της ιστορίας – πιο συγκεκριμένα, (α) τι συνέβη (τα ιστορικά γεγονότα), (β) πώς οι πληροφορητές ένιωσαν γι' αυτό που συνέβη (για τα ιστορικά γεγονότα), (γ) πώς οι πληροφορητές ανακαλούν τα ιστορικά γεγονότα στη μνήμη τους και (δ) τι σκέφτεται για τα ίδια ιστορικά γεγονότα η ευρύτερη κοινή γνώμη και κοινή μνήμη–, έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες ανάλυσης των συνεντεύξεων προφορικής ιστορίας. Αυτές διακρίνονται σε θεωρίες (α) του «εαυτού», (β) της μνήμης, (γ) της αφήγησης και (δ) του τρόπου με τον οποίο αφηγείται ο συνεντευξιαζόμενος/ πληροφορητής (βλ. Abrams, 2010).

Η ανάγκη διατήρησης της προφορικής ιστορίας και της προφορικής παράδοσης έχει οδηγήσει στη σύσταση μουσείων προφορικής ιστορίας τόσο διεθνώς, όσο και στην Ελλάδα. Τα μουσεία προφορικής ιστορίας που υπάρχουν στον διεθνή χώρο στην πλειοψηφία τους αφορούν σε ιστορίες και διηγήσεις σχετικές με τα ολοκαυτώματα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με γνωστότερο αυτό των Εβραίων, ή άλλους πολέμους. Σχετικά παραδείγματα είναι στις Η.Π.Α. το US Holocaust Memorial Museum's Oral History,³ το οποίο διαθέτει και ηχητικά ντοκουμέντα, και το USC Shoah Foundation-The Institute for Visual History and Education, στο οποίο διατίθενται οπτικο-ακουστικά αρχεία σχετικά με το Ολοκαύτωμα.⁴ Από την άλλη πλευρά, το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης στη Ν. Υόρκη (MoMA) διαθέτει αρχεία προφορικής ιστορίας σχετικά με θέματα Τεχνών και πολιτισμού γενικότερα.⁵ Το National WWII Museum της Ν. Ορλεάνης παρέχει οπτικο-ακουστικό υλικό που αφορά σε γενικότερα γεγονότα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.⁶ Τέλος, στο Boston Children's Museum παρατίθενται μαρτυρίες παιδιών αναφορικά με τις σχέσεις τους με τον περίγυρό τους· κατά συνέπεια,

². Εκτεταμένες συζητήσεις αναφορικά με τη μεθοδολογία που ακολουθείται από τους ερευνητές της προφορικής ιστορίας βρίσκονται στους επιμελημένους τόμους των Charlton, Myers & Sharpless (2006, 2007), Dunaway & Baum (1996) και Ritchie (2011).

³. <http://www.ohmuseum.ca/explore.htm>

⁴. <http://dornsife.usc.edu/vhi/>

⁵. <http://www.moma.org/learn/resources/archives/oralhistory#aohi>

⁶. <http://www.nationalww2museum.org/see-hear/collections/oral-histories>

το εν λόγω μουσείο πραγματεύεται θέματα φυλετικών, και όχι μόνο, διακρίσεων.⁷ Στον ευρωπαϊκό χώρο, το γνωστότερο, ίσως, μουσείο προφορικής ιστορίας είναι αυτό του Λονδίνου στο οποίο αποτυπώνονται μνήμες από τη ζωή ανθρώπων στη συγκεκριμένη πόλη. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα παραπάνω δεν είναι αποκλειστικώς μουσεία προφορικής ιστορίας, αλλά στις συλλογές τους ενσωματώνουν πλέον και προφορικές μαρτυρίες.⁸

Στην Ελλάδα, η πρώτη συστηματική προσπάθεια σύστασης ενός μουσείου προφορικής ιστορίας είναι προϊόν της σύμπραξης του Α.Π.Θ. και της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χανίων (Τμήμα Πολιτισμού και Εκπαίδευσης) (Ρεπούση και συν., 2010).⁹ Προσφάτως συστάθηκε η Ένωση Προφορικής Ιστορίας,¹⁰ η οποία παρέχει πληροφορίες σχετικά με συνέδρια, συναντήσεις, εκδόσεις, άλλες δημοσιεύσεις και ομάδες εργασίες προφορικής ιστορίας, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Άλλες πηγές προφορικής ιστορίας είναι η Ομάδα Προφορικής Ιστορίας Κυνέλης,¹¹ η Τράπεζα Αναμνήσεων-Memoro¹², ο Στέλιος Πελασγός – Ιστορητής¹³ και η Μνήμη και Προφορική Ιστορία στην Εκπαίδευση - Ιστολόγιο Όλγας Σεβαστίδου.¹⁴

13.4. Μεθοδολογία κατασκευής του Ψηφιακού Μουσείου Ελληνικής Προφορικής Ιστορίας

13.4.1. Προετοιμασία και επιμορφώσεις

Πριν την έναρξη της συλλογής των δεδομένων διαλεκτικού λόγου, προηγήθηκε η επιμόρφωση των συνεντευξιαστών πάνω σε θέματα που αφορούσαν στη μεθοδολογία της έρευνας, στη συλλογή, επεξεργασία και αρχειοθέτηση γλωσσικών δεδομένων. Στο πλαίσιο του σχεδιασμού και της υλοποίησης του ΨηΜοΠΙ, οι δράσεις έλαβαν χώρα σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση (Επιμόρφωση Ι), η πρώτη δράση αφορά σε μια πρώτη συνάντηση η οποία ήδη έλαβε χώρα και πήρε τη μορφή επιμόρφωσης των μαθητών-συνεντευξιαστών. Σε αυτή την πρώτη συνάντηση ενημέρωσης, οι μαθητές-συνεντευξιαστές εισήχθησαν στη μορφή και στις ιδιότητες του ήχου, καθώς και σε θέματα που έχουν να κάνουν με τα είδη έρευνας.

Πιο συγκεκριμένα, έγινε η διάκριση μεταξύ ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας, δίνοντας έμφαση στην αξία των συνεντεύξεων ελεύθερου λόγου οι οποίες συνιστούν

⁷ <http://www.bostonkids.org/>

⁸ <http://www.museumoflondon.org.uk/Collections-Research/About-the-collections/History-and-archaeology-collections/Life-stories-oral-history.htm>

⁹ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το μουσείο μπορούν να αντληθούν από το <http://cretaadulteduc.gr/blog/?p=377>

¹⁰ <http://epi.uth.gr/index.php?page=home>

¹¹ <https://sites.google.com/site/opikdomain/>

¹² <http://www.memoro.org/gr-gr/>

¹³ <http://www.storytelling.gr/el/>

¹⁴ <http://oralhistoryschool.blogspot.gr/>

ένα χρυσωρυχείο γλωσσ(ολογ)ικών, πολιτισμικών και ιστορικών δεδομένων. Συζητήθηκαν οι όροι που καθορίζουν την «ηθική» των συνεντεύξεων, καθώς και οι μέθοδοι συλλογής ηχητικών δεδομένων. Οι μαθητές-συνεντευξιαστές εκπαιδεύτηκαν στην προετοιμασία του εξοπλισμού και των πληροφορητών-συνεντευξιαζόμενων, καθώς και στις τεχνικές ηχογράφησης. Εκπαιδεύτηκαν επίσης στην αποθήκευση, στη διαχείριση και την επεξεργασία ηχητικών δεδομένων (για σχετικές οδηγίες βλ. Baum, 1991· Raleigh-Yow, 2005).

Κατά την πρώτη αυτή επιμόρφωση, οι μαθητές επέλεξαν τα βασικά θέματα συζήτησης και προετοίμασαν τις ερωτήσεις που θα απηύθυναν στους πληροφορητές, οι οποίες ήταν ανοιχτές και ενδιαφέρουσες ώστε να δίνουν έναυσμα στον πληροφορητή να μιλήσει όσο το δυνατόν περισσότερο. Έπειτα, έγινε η επιλογή των συνεντευξιαζόμενων/πληροφορητών βάσει ορισμένων κριτηρίων, όπως να είναι πρόθυμοι να συμμετέχουν στην έρευνα, να είναι καλοί ομιλητές, να έχουν καθαρή άρθρωση και να είναι ντόπιοι ώστε να μιλούν το τοπικό ιδίωμα. Κατεβλήθη προσπάθεια το δείγμα να αντιπροσωπεύεται από διάφορες ηλικιακές και κοινωνικές ομάδες, καθώς και από τα δύο φύλα. Πριν την ηχογράφηση, οι μαθητές κατέγραφαν δημογραφικά στοιχεία των πληροφορητών, όπως ηλικία, τόπο γέννησης και διαμονής, επάγγελμα, επίπεδο εκπαίδευσης κ.ά., τους έδιναν πληροφορίες για την έρευνα, καθώς και ειδικό έντυπο συγκατάθεσης. Στον Πίνακα 13.1 δίνονται πληροφορίες σχετικά με τον τόπο καταγωγής, το φύλο και την ηλικία των συνεντευξιαζόμενων/πληροφορητών. Η πρώτη στήλη αριστερά δείχνει τον τρόπο κωδικοποίησης των συνεντεύξεων.¹⁵

Πίνακας 13.1. Κωδικοποίηση συνεντεύξεων και στοιχεία πληροφορητών.

	Βυζάρι Αμαρίου	Πετροχώρι Αμαρίου	Φουρφουράς Αμαρίου
M_1_62			√
M_2_71			√
M_3_80			√
M_4_81			√
M_5_82			√
M_6_84			√
M_7_90	√		

¹⁵. Τα Μ και F αντιστοιχούν στο ανδρικό και γυναικείο φύλο, ο ενδιάμεσος αριθμός αντιστοιχεί στον αύξοντα αριθμό της συνέντευξης, ενώ ο τελευταίος αριθμός δεξιά αντιστοιχεί στην ηλικία του συνεντευξιαζόμενου-πληροφορητή.

M_8_91	√		
M_9_85	√		
M_10_83	√		
M_11_89		√	
F_2_51			√
F_3_66			√
F_4_77			√
F_5_74		√	
F_6_86		√	
F_7_70	√		
F_8_86	√		

Σχετικά με τις καλές πρακτικές κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, τονίστηκε η σημασία που είχε να συλλεγεί φυσική καθημερινή ομιλία, γεγονός που σήμαινε ότι οι μαθητές θα έπρεπε να κάνουν τους πληροφορητές τους να αισθανθούν άνετα, ώστε να μιλήσουν ξεχνώντας πως δίνουν συνέντευξη. Η παρούσα μελέτη βασικό πλεονέκτημα έχει το ότι οι συνεντευξιαστές είναι μαθητές οι οποίοι ήδη ανήκουν στην υπό εξέταση γλωσσική κοινότητα και διατηρούν προσωπικές σχέσεις με τους συνεντευξιαζόμενους/πληροφορητές. Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται το «παράδοξο του παρατηρητή» (observer's paradox), δηλαδή η επιτήδευση της γλωσσικής έκφρασης του ομιλητή λόγω της έλλειψης οικειότητας με τον ερευνητή (Labov, 1972). Επίσης, παρουσιάστηκαν στους μαθητές κάποιες βασικές δεξιότητες που είναι καλό να διαθέτει ένας συνεντευξιαστής, όπως να μη διακόπτει τον συνεντευξιαζόμενο/πληροφορητή του και να δείχνει ενδιαφέρον για όσα λέει χρησιμοποιώντας τη γλώσσα του σώματος, δηλαδή γνέφοντας καταφατικά, χαμογελώντας κ.λπ.

Στη συνέχεια οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες, ώστε κάθε συνέντευξη να διενεργείται από δύο με τρεις μαθητές, εκ των οποίων ο ένας να παίζει τον ρόλο του συνεντευξιαστή, δηλαδή να κάνει τις ερωτήσεις στον συνεντευξιαζόμενο/πληροφορητή και να είναι υπεύθυνος για τα θέματα και τη διεξαγωγή της συζήτησης, ενώ ο άλλος ή οι άλλοι δύο να χειρίζονται τον εξοπλισμό και να ελέγχουν την ποιότητα της ηχογράφησης. Η εργασία σε ομάδες βοηθά τους μαθητές να αναλαμβάνουν πρωτοβουλία, να προγραμματίζουν τις δραστηριότητές τους, να παίρνουν την ευθύνη για τις πράξεις τους, να πειραματίζονται, να ανταλλάσσουν γόνιμα απόψεις και να αλληλοβοηθούνται (Κανάκης, 1987· Holf, 1993· Ματσαγγούρας, 2000).

Έπειτα, ακολούθησε η διδασκαλία των μαθητών σε θέματα καταγραφής των δεδομένων και εξοπλισμού. Η επιλογή του χώρου, του εξοπλισμού και η μέθοδος της

ηχογράφησης έχουν ουσιαστικό ρόλο στην επιτυχή καταγραφή του γλωσσικού υλικού (Rakerd, 2012). Η ηχογράφηση θα πρέπει ιδανικά να γίνεται σε χώρο οικείο στον πληροφορητή, μακριά από θόρυβο, και σε αίθουσα με όσο το δυνατόν λιγότερη αντήχηση. Οι ηχογραφήσεις πραγματοποιήθηκαν είτε στο Πνευματικό Κέντρο της Ιεράς Μητρόπολης Λάμπης και Σφακίων, το οποίο εδρεύει στο Φουρφουρά του Δήμου Αμαρίου, είτε στις κατοικίες των συνεντευξιαζόμενων/πληροφορητών.

Σχετικά με τον εξοπλισμό, οι περισσότερες ηχογραφήσεις έγιναν με USB επιτραπέζιο μικρόφωνο (Yeti Pro) με καρδιοειδή κατεύθυνση, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε και φορητό καταγραφικό (R-26) με επιλογή μονής κατευθυντικότητας. Ο πληροφορητής έπαιρνε συγκεκριμένη θέση σε σχέση με το μικρόφωνο, συνήθως γύρω στα 15-20 εκατοστά από αυτό ώστε να επιτυγχάνεται η καλύτερη δυνατή ένταση ηχογράφησης.

Για τη διεξαγωγή και την αρχική επεξεργασία της ηχογράφησης οι μαθητές χρησιμοποίησαν το πρόγραμμα ελεύθερης πρόσβασης Audacity (v2.0.5). Σε πρώτη φάση διδάχθηκαν τις σωστές ρυθμίσεις κατά την ηχογράφηση (ρυθμός δειγματοληψίας, κανάλι εισαγωγής ήχου, επιλογή μικροφώνου) και πώς να παρακολουθούν τη στάθμη της έντασης ώστε να αποφευχθεί είτε η υπερφόρτωση είτε η καταγραφή σε πολύ χαμηλή ένταση. Επίσης, διδάχθηκαν πώς να αρχειοθετούν τις ηχογραφήσεις τους, δηλαδή πώς να τις ονομάζουν και να τις αποθηκεύουν με διάφορες μορφές.

Σε δεύτερη φάση (Επιμόρφωση II), πραγματοποιήθηκε η εισαγωγή των μαθητών σε ένα πιο εξειδικευμένο εργαλείο για την ανάλυση και επεξεργασία ηχητικών αρχείων, το Praat (v5.3.77), το οποίο επίσης διατίθεται δωρεάν (Boersma & Weenink, 2014). Οι μαθητές διδάχθηκαν να το χρησιμοποιούν για ηχογράφηση, επεξεργασία, επισημείωση και ανάλυση αρχείων ήχου. Προκειμένου σε επόμενο επίπεδο να προχωρήσουν στην ανάλυση του γλωσσικού υλικού που συλλέχθηκε και να αντλήσουν συντακτικές, γραμματικές, λεξιλογικές, φωνολογικές και φωνητικές πληροφορίες από αυτό, οι μαθητές έμαθαν πώς να επισημαίνουν (annotate) τα αρχεία ήχου, δηλαδή πώς να εισάγουν πληροφορίες με τη μορφή κειμένου ή συμβόλων στο αρχείο ήχου (Wilcock, 2009· Harrington, 2010). Η εκπαίδευση στην επισημείωση έγινε σε επίπεδο φράσης, λέξης και φθόγγου. Η επισημείωση σε επίπεδο φθόγγου προϋποθέτει τη γνώση των ορίων του φωνήματος. Κατά συνέπεια, οι μαθητές διδάχθηκαν βασικές αρχές της ακουστικής ανάλυσης, ξεκινώντας από το πώς παράγεται η ομιλία, τι απεικονίζει το φασματογράφημα του ήχου, καθώς και ποια είναι τα βασικά ακουστικά χαρακτηριστικά των ελληνικών φωνηέντων και συμφώνων. Έπειτα ακολούθησε πρακτική εξάσκηση στην επισημείωση με το λογισμικό Praat.

Οι συνεντεύξεις είναι μεικτού ημι-δομημένου τύπου, δηλαδή κατευθύνονται από μερικές μόνο ερωτήσεις προκειμένου να καλύπτονται τα θέματα που τίθενται από την ερευνητική ομάδα.¹⁶ Η επιλογή της μεικτού ημι-δομημένου τύπου συνέντευξης

¹⁶. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις μεικτές μεθόδους έρευνας βλ. Creswell & Clark, (2011).

εξυπηρετεί τόσο την ποιοτική, όσο και την ποσοτική ανάλυση των κειμένων των συνεντεύξεων (βλ. για σχετική συζήτηση, αλλά και για τα πλεονεκτήματα της ελεύθερης και δομημένης κατευθυνόμενης μεθόδου, Guest, Namey & Mitchell, 2013· Janesick, 2010· Kvale & Brinkmann, 2009· Rubin & Rubin, 2012).

13.4.2. Κατασκευή και οργάνωση του Μουσείου

Η ανάγκη ουσιαστικής ενσωμάτωσης των ελληνικών διαλέκτων στη γλωσσική διδασκαλία ενέπνευσε τη δημιουργία του ΨηΜοΠΙ, το οποίο έχει ως βασικό του στόχο να καλύψει το κενό που υπάρχει στην ελληνική εκπαίδευση αναφορικά με τη διδασκαλία των διαλέκτων και των λοιπών γλωσσικών ποικιλιών της ελληνικής. Το ΨηΜοΠΙ στοχεύει όχι απλώς να εξυπηρετήσει ανάγκες αποθήκευσης ηχητικών/ακουστικών ή/και οπτικών αρχείων, αλλά και να χρησιμοποιηθεί για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Μια θεμελιώδης καινοτομία του ΨηΜοΠΙ είναι ότι εμπλέκει με τρόπο άμεσο και καθοριστικό μαθητές σε όλη τη διαδικασία οργάνωσης και κατασκευής του, ιδιαιτέρως όμως στη συλλογή και επεξεργασία των γλωσσικών δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, το ΨηΜοΠΙ έχει πάρει τη μορφή ψηφιακής πλατφόρμας στην οποία είναι διαθέσιμα ακουστικά/ηχητικά αρχεία διαλεκτικού λόγου που έχουν συλλεχθεί από μαθητές του δημοτικού σχολείου και του γυμνασίου του Φουρφουρά, ενός χωριού που βρίσκεται στον ορεινό όγκο του νομού Ρεθύμνου, στους πρόποδες του Ψηλορείτη. Οι μαθητές-ερευνητές οι οποίοι έχουν εκπαιδευτεί σε μεθόδους συλλογής και επεξεργασίας γλωσσικού υλικού επεξεργάστηκαν και αρχαιοθέτησαν το γλωσσικό υλικό που είχαν συγκεντρώσει.

Το διαλεκτικό γλωσσικό υλικό προέρχεται καταρχάς από γλωσσικές ποικιλίες οι οποίες μιλιούνται στη Δυτική Κρήτη, όπως κατατέθηκε στην πρόταση της μελέτης προς το Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση, ωστόσο το Μουσείο είναι σχεδιασμένο με τρόπο ώστε να μπορεί να «φιλοξενήσει» διαλεκτικό υλικό από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Οι συνεντεύξεις των Κρητών συμμετεχόντων λήφθηκαν από την επαρχία Αμαρίου του νομού Ρεθύμνου, και πιο συγκεκριμένα από τα χωριά Φουρφουρά, Βυζάρι και Πετροχώρι. Στη συνέχεια, πέρα από τα χρονικά πλαίσια της μελέτης, θα εμπλουτιστεί με γλωσσικά στοιχεία από όλη την Κρήτη, δεδομένων των διαφοροποιήσεων που χαρακτηρίζουν τα ιδιώματα που μιλιούνται στο νησί (βλ. Κοντοσόπουλος, 1997, 2001, για σχετική συζήτηση). Τα γλωσσικά αρχεία τα οποία (θα) διατίθενται στο ΨηΜοΠΙ (θα) μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας τόσο της ΚΝΕ όσο και των διαλεκτικών της μορφών, αλλά και της συσχετιστικής διδασκαλίας της ΚΝΕ και των γλωσσικών ποικιλιών και διαλέκτων της.

Το ΨηΜοΠΙ είναι οργανωμένο με τρόπο ώστε μαθητές και εκπαιδευτικοί να έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν από κοινού τις γλωσσικές –μεταξύ άλλων– ενότητες οι οποίες θα γίνονται κάθε φορά αντικείμενο διδασκαλίας, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τους εκπαιδευτικούς στόχους της τάξης. Σε καθαρά γλωσσικό επίπεδο, η συμβολή

του ΨηΜΟΠΙ είναι ότι αφενός θα ευαισθητοποιήσει τους μαθητές για ζητήματα διαλέκτων και θα εξάρει το χαρακτήρα που αυτές έχουν ως «ζωντανά» γλωσσικά συστήματα και, αφετέρου, θα συμβάλει στη διερεύνηση θεμάτων τοπικής ιστορίας.

Ο επισκέπτης της πλατφόρμας του ΨηΜοΠΙ έχει τη δυνατότητα να κάνει τρεις επιλογές στην αρχική σελίδα. Η πρώτη επιλογή θα απευθύνεται σε μαθητές, εκπαιδευτικούς και ερευνητές. Σε αυτήν θα προτείνονται διδακτικές ενότητες και θα διατίθενται τα ακουστικά διαλεκτικά αρχεία. Η δεύτερη επιλογή απευθύνεται σε μαθητές και εκπαιδευτικούς, και θα κάνει προτάσεις γλωσσικής διδασκαλίας. Παρατίθενται, επίσης, ενδεικτικές δραστηριότητες, οι οποίες θα έχουν κυρίως παιγνιώδη χαρακτήρα.

Οι προτεινόμενες γλωσσικές ασκήσεις/δραστηριότητες διέπονται από τις αρχές της Εκμάθησης μέσω της Ενσωμάτωσης Περιεχομένου και Γλώσσας (Content and Language Integrated Learning, στο εξής CLIL). Το μοντέλο CLIL υιοθετήθηκε διότι θεωρείται ως ο βασικός αντιπρόσωπος της Εκπαιδευτικής Γλωσσολογίας (Educational Linguistics). Η βασική αρετή του είναι ότι διασυνδέει μεταξύ τους τις μεθόδους και τις στρατηγικές που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της πρώτης και δεύτερης γλώσσας, και ενσωματώνει το συγκείμενο της τοπικής γλώσσας στη γλωσσική διδασκαλία και εκμάθηση (βλ. ενδεικτικά Coyle, 2005· Coyle et al., 2010).

Κατ' επέκταση, οι γλωσσικές δραστηριότητες οι οποίες σχεδιάστηκαν για το ΨηΜοΠΙ (α) θα είναι διαδραστικές και (β) θα χρησιμοποιούν το λεξιλόγιο της κρητικής διαλέκτου με στόχο τη διευρυμένη γνώση της γλώσσας εκ μέρους των μαθητών. Οι γλωσσικές δραστηριότητες είναι ανοικτού και κλειστού τύπου, προκειμένου να υπάρξουν ποιοτικές και ποσοτικές αναλύσεις των επιδόσεων των μαθητών και να αποτιμηθεί η αποτελεσματικότητα των ασκήσεων.

Τέλος, η τρίτη επιλογή απευθύνεται πρωτίστως σε ερευνητές και εκπαιδευτικούς, μελετητές της γλώσσας γενικότερα, και δευτερευόντως σε μαθητές. Και σε αυτήν παρέχονται βιβλιογραφικές λίστες, ενδεικτικό λεξιλόγιο της κρητικής διαλέκτου –το οποίο είναι προϊόν των οπτικοακουστικών αρχείων που ήδη έχουν συλλεγεί– και μία αποδελτίωση των γραμματικών φαινομένων της κρητικής διαλέκτου, κυρίως σε επίπεδο μορφοφωνολογίας.

Τα θέματα τα οποία αναδεικνύονται από τις συνεντεύξεις του ΨηΜΟΠΙ αφορούν (α) στη ζωή μέσα στο σχολείο, (β) σε ιστορίες από την καθημερινότητα, (γ) στον πόλεμος και στην Κατοχή, (δ) στα ταξίδια και στους τρόπους μετακίνησης των χωριανών, (ε) στον γάμο και στην οικογένεια, (στ) στα ήθη και τα έθιμα, καθώς και στις σχέσεις με την κοινωνία, (ζ) στην κατασκευή του ρουχισμού, (η) στα παιχνίδια των παιδιών και (θ) στα χρόνια της Χούντας, στην πολιτική γενικότερα αλλά και στην πολιτική κατάσταση σήμερα. Ανάμεσα στους στόχους της παρούσας μελέτης είναι η εκπαίδευση μαθητών δημοτικού και γυμνασίου σε μεθόδους συλλογής και επεξεργασίας/ανάλυσης γλωσσικού υλικού. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκαν επιμορφώσεις κατά τις οποίες οι μαθητές διδάχθηκαν βασικές έννοιες της έρευνας πεδίου και της ακουστικής φωνητικής.

Οι κύριες θεματικές ενότητες στις οποίες στηρίχθηκε η επιμόρφωση των μαθητών ήταν οι εξής:

- 1) σχεδιασμός του υλικού της συνέντευξης,
- 2) επιλογή των πληροφορητών,
- 3) καλές πρακτικές κατά τη συνέντευξη,
- 4) χειρισμός του εξοπλισμού,
- 5) εισαγωγή σε προγράμματα επεξεργασίας και ανάλυσης ήχου,
- 6) αποθήκευση και αρχειοθέτηση των δεδομένων,
- 7) επεξεργασία των αρχείων ήχου,
- 8) παρουσίαση βασικών αρχών της ακουστικής ανάλυσης (με έμφαση στους ελληνικούς φθόγγους),
- 9) επισημείωση αρχείων ήχου σε διάφορα επίπεδα (φράση, λέξη, φθόγγος).

13.5. Προβλήματα

Τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν κατά τη διαδικασία συλλογής των δεδομένων ήταν, πρώτον, η άρνηση μερίδας των συνεντευξιαζόμενων/πληροφορητών να συμμετέχουν σε βιντεοσκοπήσεις, παρόλο που με μεγάλη χαρά συμμετείχαν στις μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις. Με αυτό το δεδομένο, αποφασίστηκε η μετάβαση στο επόμενο βήμα, στη συλλογή ηχητικών γλωσσικών δεδομένων, χωρίς βιντεοσκοπημένες συνεντεύξεις. Παρ' όλα αυτά, οι πληροφορίες οι οποίες περιέχονται στο υλικό που συγκεντρώθηκε θεωρούνται επαρκέστατες.

Το δεύτερο πρόβλημα που προέκυψε κατά την ερευνητική διαδικασία ήταν η αποχώρηση μερίδας μαθητών από την ομάδα των συνεντευξιαστών. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στην πρώτη επιμόρφωση συμμετείχαν δεκαπέντε (15) μαθητές του Δημοτικού σχολείου και του Γυμνασίου του Φουρφουρά, τελικά οι ομάδες των συνεντευξιαστών οι οποίες με συνέπεια συμμετείχαν στο πρόγραμμα, στη συλλογή, στην επεξεργασία και την αρχειοθέτηση των δεδομένων περιορίστηκαν στις τρεις (3) των δύο ατόμων [έξι (6) μαθητές-συνεντευξιαστές συνολικά]. Και σε αυτήν, όμως, την περίπτωση οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν επιτυχώς και με ομαλότητα.

13.6. (Περαιτέρω) Εκπαιδευτικές προεκτάσεις

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται πώς το ΨηΜοΠΙ μπορεί να συμβάλει στην διαθεματική διδασκαλία της τοπικής ιστορίας. Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα

που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στη διδακτική της Ιστορίας στα παιδιά του δημοτικού είναι η δυσκολία ταύτισης των γεγονότων με το τώρα, καθώς και η αδυναμία κατανόησης των αποτελεσμάτων που έχει ένα ιστορικό γεγονός στο σήμερα. Οι μαθητές τείνουν να αντιμετωπίζουν το κάθε ιστορικό γεγονός ως ένα αυτοτελές επεισόδιο, μέρος μιας σειράς επεισοδίων, το οποίο, πολλές φορές λόγω του περιεχομένου του ή και της συγκέντρωσης πολλών πληροφοριών, δυσκολεύει ακόμα περισσότερο τους μαθητές. Αυτό αυξάνει την πιθανότητα να προκληθεί δυσφορία για ένα μάθημα το οποίο θα τους βοηθήσει όχι μόνο να αντιληφθούν και να ανακαλύψουν την εθνική τους ταυτότητα, αλλά και να λειτουργήσουν μελλοντικά ως πολίτες που γνωρίζουν τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις των πράξεών τους, προστατευόμενοι παράλληλα από μία συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνία που απαιτεί ανθρώπους με γνώση του παρελθόντος.

Στο ίδιο πλαίσιο, παρατηρείται το φαινόμενο παραμερισμού των τοπικών διαλέκτων, γιατί αυτές χαρακτηρίζουν στα μάτια ορισμένων ανθρώπων ένα άτομο ως «χωριάτη» ή «αμόρφωτο». Με αυτόν τον τρόπο, δυστυχώς, βοηθούμε να χαθεί ένας κρίκος στην εξέλιξη της γλώσσας καθώς «κάθε γέρος που πεθαίνει παίρνει μαζί του και μία λέξη που δε θα ακουστεί ποτέ ξανά».¹⁷ Μια λέξη που χάνεται κουβαλάει μαζί της μια ιστορία, μια εξέλιξη, μια μουσικότητα και ένα κομμάτι της ιστορίας του τόπου. Με δεδομένα τα παραπάνω, θεωρούμε ότι το ΨηΜοΠΙ μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Μία συνέντευξη προφορικής ιστορίας μπορεί να διαρκεί από μερικά λεπτά μέχρι και ώρες. Είναι η αφήγηση της προσωπικής ιστορίας του κάθε συνεντευξιαζόμενου/πληροφορητή, η οποία, τις περισσότερες φορές, περνά και μέσα από ιστορικά γεγονότα, όπως αυτά της Κατοχής, του Εμφυλίου, της Χούντας. Η διαφορά με τα «κλασικά» μαθήματα της Ιστορίας είναι ότι οι αφηγήσεις αυτές εμπεριέχουν ένα κομμάτι της ιστορίας που δεν έχει καταγραφεί ποτέ. Οι συνεντεύξεις μιλούν για το πώς ο απλός άνθρωπος βίωσε τα γεγονότα που συνέβαιναν και τι επιπτώσεις είχαν αυτά στη ζωή του. Οι περισσότερες βρίθουν από συναίσθημα, γεγονός που επιτρέπει στα παιδιά που τις ακούνε να ταυτίζονται με αυτές και να βάζουν ευκολότερα τον εαυτό τους στη θέση του άλλου. Παράλληλα, μέσα από το περιεχόμενο των συνεντεύξεων αναδεικνύονται τοποθεσίες, ήθη και έθιμα και συνήθειες των ανθρώπων σε κάθε εποχή, καθώς και η αντίληψή τους για τον κόσμο του τότε, του τώρα και του μετά.

Οι μαθητές-συνεντευξιαστές συχνά γνωρίζουν προσωπικά τον συνεντευξιαζόμενο/πληροφορητή που αφηγείται τις ιστορίες, γοητεύονται από τα λόγια του που μοιάζουν με παραμύθι και πολλοί από αυτούς επιζητούν συνεχώς να μαθαίνουν τέτοιες ιστορίες. Έτσι, οι μαθητές μαθαίνουν να σέβονται τους ανθρώπους της τρίτης ηλικίας, που δεν είναι πια «γερασμένα άτομα με παραξενιές», αλλά στα μάτια τους γίνονται ήρωες σημαντικοί. Οι αφηγήσεις των συνεντευξιαζόμενων/πληροφορητών δείχνουν μια πλευρά τους που οι μαθητές αγνοούσαν, η οποία όμως είχε νόημα για όλο το χωριό τους.

17. Απόσπασμα από τις συνεντεύξεις.

Οι ιστορίες που υπάρχουν στις συνεντεύξεις σίγουρα δεν είναι πάντα αντικειμενικές· όμως, ποια εκδοχή της ιστορίας είναι απολύτως αντικειμενική; Παράλληλα, ο μεγάλος αριθμός συνεντεύξεων και οι αναφορές σε ένα θέμα βοηθάει στην (ολόπλευρη) κατανόηση μιας κατάστασης.

Όσο για τη διάλεκτο, αυτή προστατεύεται από τη στιγμή που καταγράφεται αλλά και ζωντανεύει, ζει μέσα από τους μαθητές που θα την αναφέρουν, θα τη συζητήσουν, θα τη μιλήσουν, θα τη μεταφέρουν και στο σπίτι για να την ακούσουν οι γονείς τους. Επιπλέον, η φιλοσοφία των ιστοριών ΨηΜοΠΙ αφορά στον διαμοιρασμό και στη βελτίωση πρακτικών από τις οποίες αναδεικνύεται η τοπική ιστορία.

Ο κάθε εκπαιδευτικός θα έχει τη δυνατότητα να συμβάλει με ένα εκπαιδευτικό σενάριο από το οποίο αναδείχθηκαν στοιχεία τοπικής παράδοσης, σενάριο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιείται και από άλλους, να προσαρμόζεται και να βελτιώνεται. Τα σενάρια αυτά θα προκύψουν από τα θέματα που συζητήθηκαν στις συνεντεύξεις. Με την πάροδο του χρόνου και αφού συγκεντρωθούν πολλά τέτοια σενάρια θα είναι εύκολο για τους εκπαιδευτικούς να βρίσκουν περισσότερες λύσεις και προτάσεις στη διδασκαλία της τοπικής ιστορίας, μέσω της οποίας, διαθεματικά, όλα τα μαθήματα, όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, μπορούν να εισαγάγουν στόχους.

Ένα παράδειγμα των ιστοριών του ΨηΜοΠΙ υπήρξε η μετατροπή ενός εγκαταλελειμμένου κτιρίου στο χωριό Φουρφουράς σε διαδραστικό μουσείο Κατοχής. Από τις μαρτυρίες των ανθρώπων της περιοχής, το συγκεκριμένο κτίριο εμφανιζόταν να είναι συνεχώς συνδεδεμένο με την ιστορία της Κατοχής, καθώς υπήρξε και το διοικητήριο των Γερμανών. Για τον εορτασμό, λοιπόν, της 28ης Οκτωβρίου πήραμε την απόφαση να συντηρήσουμε και να αναδείξουμε το κτίριο αυτό, ανοίγοντας ξανά ένα κεφάλαιο της ιστορίας του τόπου και βοηθώντας τα παιδιά να τη ζήσουν από την αρχή στον χώρο που διαδραματίστηκε. Όλο το σχολείο μπήκε σε διαδικασία να συλλέξει πληροφορίες για την Κατοχή από συγγενείς και φίλους, ενώ στον χώρο του σπιτιού μάς μίλησε ο ιδιοκτήτης του που έζησε εκεί τα πρώτα χρόνια της ζωής του και εκδιώχθηκε από τους Γερμανούς όταν προέβησαν στην κατάληψή του. Παράλληλα, οι ηλικιωμένοι που παραβρέθηκαν στο Μουσείο της Κατοχής έδωσαν το δικό τους στίγμα, μιλώντας σε γονείς και παιδιά για τα χρόνια εκείνα.

13.7. Γιατί ένα μουσείο προφορικής ιστορίας;

Ολοκληρώνοντας, θεωρούμε ότι όσα προηγήθηκαν δίνουν σαφή απάντηση στο ερώτημα τι μπορεί να προσφέρει ένα μουσείο προφορικής ιστορίας στην εκπαίδευση. Μια πρώτη και θεμελιώδης απάντηση είναι ότι μπορεί να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση των μαθητών όσον αφορά στις διαλέκτους, στα ιδιαίτερα γλωσσικά χαρακτηριστικά τους, στη δομική γειτνίασή τους με τη ΝΕ και στον ρόλο τους για τη διατήρηση και διάδοση της τοπικής, εθνικής και πολιτισμικής κληρονομιάς. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, η διδακτική χρήση των διαλεκτικών αρχείων μπορεί να βελτιώσει τη

μεταγλωσσική ενημερότητα των διαλεκτόφωνων μαθητών αναφορικά με τη γραμματική της κρητικής –αλλά και οποιασδήποτε– διαλέκτου και συμβάλλει στην ανάπτυξη του λεξιλογίου τόσο των διαλεκτόφωνων όσο και των μη διαλεκτόφωνων μαθητών και στον εμπλουτισμό των γλωσσικών και εκφραστικών μέσων τους.

Επιπλέον, η διδασκαλία των γλωσσικών ποικιλιών της ελληνικής θα ενισχύει την επίγνωση ότι η διάλεκτος χαρακτηρίζεται από ένα πλήρες γραμματικό σύστημα, όπως και η ΝΕ, ενώ, ταυτοχρόνως, θα βελτιώσει την υφολογική και κοινωνιο-γλωσσολογική ενημερότητα, δηλαδή τη συνειδητή γνώση και τον χειρισμό των γλωσσικών συγκειμένων μέσα στα οποία χρησιμοποιείται το διαλεκτικό υλικό. Η συμμετοχή των μαθητών στην επιλογή των διδακτέων ενοτήτων και των δραστηριοτήτων τους κατά τη γλωσσική διδασκαλία κάνει το μάθημα περισσότερο ενδιαφέρον με θετικά μαθησιακά αποτελέσματα. Τέλος, σε ένα μακροεπίπεδο, η διδασκαλία των διαλέκτων συμβάλλει στην διατήρηση και διαφύλαξη των γλωσσικών θησαυρών των διαλέκτων και εξαίρει θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, κοινωνικών επιστημών, γεωγραφίας και τοπικής ιστορίας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Drettas, G. (2000). «Η ποντιακή διάλεκτος και η χρησιμότητά της στην παιδαγωγική της σύγχρονης ελληνικής». Στο Φ.-Α. Χριστίδης, Μ. Αραποπούλου & Γ. Γιαννουλοπούλου (Επιμ.), *Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της* (σ. 35-42). Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ.
- Κανάκης, Ι. (1987). *Η Οργάνωση της Διδασκαλίας-Μάθησης με Ομάδες Εργασίας (Θεωρητική Θεμελίωση και Πρακτική Εφαρμογή)*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κοντοσόπουλος, Ν. (1997). *Θέματα Κρητικής Διαλεκτολογίας. Αναδημοσίευση Μελετών*. Αθήνα: Βιβλιοεκδοτική Αναστασιάκη.
- Κοντοσόπουλος, Ν. (2001). *Διάλεκτοι και Ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*. Αθήνα: εκδ. Γρηγόρης.
- Ματσαγγούρας, Η. (2000). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- McMahon, A. (1994). *Ιστορική Γλωσσολογία. Η Θεωρία της Γλωσσικής Μεταβολής* (μτφρ. Μ. Μητσιάκη & Α. Φλιάτουρας – επιμ. Ι. Μανωλέσσου). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μηνάς, Κ. (2004). *Μελέτες Νεοελληνικής Διαλεκτολογίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
- Μήτσης, Ν. (2004). *Η Διδασκαλία της Γλώσσας υπό το Πρίσμα της Επικοινωνιακής Προσέγγισης. Εισαγωγή στη Θεωρία και τις Τεχνικές του Επικοινωνιακού Μοντέλου*. Αθήνα: Gutenberg.

- Ντίνας, Κ.Δ. & Ζαρκογιάννη, Ε.Χ. (2009). *Διδακτική Αξιοποίηση των Νεοελληνικών Διαλέκτων. Η Περίπτωση του Ιδιώματος Αφάντου Ρόδου*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Παπαρίζος, Χ.Α. (2004). *Γλωσσική Πολιτική και Γλωσσική Παιδεία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ράλλη, Α. (2011). «Η συμβολή των διαλέκτων στη γλωσσική έρευνα». Προφορική ανακοίνωση στο 6ο Επιστημονικό Συνέδριο Ιστορίας της Εκπαίδευσης με θέμα «Ελληνική Γλώσσα και Εκπαίδευση». Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Ρεπούση, Μ. & Ανδρεάδου, Χ. (Επιμ.). (2010). *Προφορικές Ιστορίες. Ένας Οδηγός Προφορικής Ιστορίας για την Εκπαίδευση και την Κοινότητα*. Χανιά: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Χανίων & Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Τζακώστα, Μ. (2014). «Οι γλωσσικές ποικιλίες στην ελληνική πρωτοβάθμια εκπαίδευση: σκέψεις και προβληματική για το σχεδιασμό ενός προγράμματος διδασκαλίας», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 34: 406-414 (ISBN 978-960-231-159-2).
- Τσιπλάκου, Σ. & Χατζηγιάννου, Ξ. (2010). «Η διδασκαλία της γλωσσικής ποικιλότητας: μια διδακτική παρέμβαση», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, 30: 617-629.
- Υπουργική Απόφαση Γ2/21072β. ΦΕΚ 304/τ. Β'/13-3-2003α. *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Προσχολικής Αγωγής*.
- Υπουργική Απόφαση Γ2/21072α. ΦΕΚ 303/τ. Β'/13-3-2003β. *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Δημοτικού - Γυμνασίου*.

Ξενόγλωσση

- Abrams, L. (2010). *Oral History*. Abington: Routledge.
- Baum, W.K. (1991). *Transcribing and Editing Oral History*. Walnut Cree/ New York: Altamira Press.
- Boersma, P. & Weenink, D. (2014). *Praat: Doing Phonetics by Computer* [Computer program], Version 5.3.77, retrieved 12 June 2014 from <http://www.praat.org/>.
- Bynon, T. (1977). *Historical Linguistics*. Cambridge: C.U.P.
- Campbell, L. (1999). *Historical Linguistics. An Introduction*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Charlton, T.L., Myers, L.E. & Sharpless, R. (2006). *Handbook of Oral History*. New York: Altamira Press.

- Charlton, T.L., Myers, L.E. & Sharpless, R. (2007). *History of Oral History. Foundations and Methodology*. New York: Altamira Press.
- Coyle, D. (2005). *CLIL: Planning Tools for Teachers*. Ms: University of Nottingham.
- Coyle, D., Hood, P. & Marsh, D. (2010). *CLIL. Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: C.U.P.
- Creswell, J.W. & Plano Clark, V.L. (2011). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. London: Sage Publications.
- Dunaway, D.K. & Baum, W.K. (1996). *Oral History. An Interdisciplinary Anthology*. New York/Oxford: Altamira Press.
- Ertmer, D.J. (2004). «How well can children recognize speech features in spectrograms? Comparisons by age and hearing status», *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 47(3): 484-495.
- Guest, G., Namey, E.E. & Mitchel, M.L. (2013). *Collecting Qualitative Data. A Field Manual for Applied Research*. London: Sage Publications.
- Harrington, J. (2010). *Phonetic Analysis of Speech Corpora*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Holf, D. (Ed.). (1993). *Cooperative Learning: A Response to Linguistic and Cultural Diversity*. Washington DC, Center for Applied Linguistics: Mc Henry, IL, Delta Systems.
- Janesick, V.J. (2010). *Oral History for the Qualitative Researcher. Choreographing the Story*. New York/London: The Guilford Press.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Interviews. Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. London/Los Angeles: Sage.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Oxford: Blackwell.
- Leavy, P. (2011). *Oral History: Understanding Qualitative Research*. Oxford: Oxford University Press.
- Levelt, W.J.M. (1998). *Speaking. From Intention to Articulation*. Cambridge: MA: MIT Press.
- Perks, R. & Thompson, A. (Eds.). (1998). *The Oral History Reader*. London: Routledge.
- Portelli, A. (1998). «What makes oral history different». Στο R. Perks & A. Thomson (Eds.), *The Oral History Reader* (pp. 32-42). New York: Routledge.
- Rakerd, B. (2012). «Microphones and room effects: “Audio exemplars and some recommendations for enhancing the quality of oral history recordings”». Στο In D. Boyd, S. Cohen, B. Rakerd & D. Rehberger (Eds.), *Oral History in the Digital Age*. Institute of Library and Museum Services, retrieved from <http://ohda.matrix.msu.edu/2012/06/microphones-and-room-effects/>.

- Raleigh-Yow, V. (2005). *Recording Oral History. A Guide for the Humanities and Social Sciences*. New York: Altamira Press.
- Ritchie, D.A. (2003). *Doing Oral History. A practical guide*. Oxford: O.U.P.
- Ritchie, D.A. (2011). *The Oxford Handbook of Oral History*. Oxford: O.U.P.
- Rosenzweig, R. & Thelen, D. (1998). *The Presence of the Past. Popular Uses of History in American Life*. New York: Columbia University Press.
- Rubin, H.J. & Rubin, I.S. (2012). *Qualitative Interviewing. The Art of Hearing Data*. Los Angeles/London: Sage Publications.
- Thompson, P. (1978). *The Voice of the Past. Oral History*. Oxford: O.U.P.
- Thompson, P. (1998). «The voice of the past». Στὸ In R. Perks & A. Thomson (Eds.), *The Oral History Reader* (pp. 25-30). New York: Routledge.
- Thompson, P. (2000). *The Voice of the Past. Oral history*. Oxford: O.U.P.
- Trudgill, P. (2003). «Modern Greek dialects: A preliminary classification», *Journal of Greek Linguistics*, 4: 45-63.
- Weiss, R.S. (1994). *Learning from Strangers. The Art and Method of Qualitative Interview Studies*. New York: The Free Press.
- Wilcock, G. (2009). *Introduction to Linguistic Annotation and Text Analytics*. Morgan & Claypool.

Ηλεκτρονικές πηγές

<http://www.bostonkids.org/>

<http://cretaadulthoodeduc.gr/blog/?p=377> (ανακτήθηκε την 1η Μαΐου 2014).

<http://dornsife.usc.edu/vhi/> (ανακτήθηκε την 1η Μαΐου 2014).

<http://www.ohmuseum.ca/explore.htm> (ανακτήθηκε την 1η Μαΐου 2014).

<http://www.moma.org/learn/resources/archives/oralhistory#aohi>

(ανακτήθηκε την 1η Μαΐου 2014).

[http://www.museumoflondon.org.uk/Collections-Research/About-the-](http://www.museumoflondon.org.uk/Collections-Research/About-the-collections/History-and-archaeology-collections/Life-stories-oral-history.htm)

[collections/History-and-archaeology-collections/Life-stories-oral-history.htm](http://www.museumoflondon.org.uk/Collections-Research/About-the-collections/History-and-archaeology-collections/Life-stories-oral-history.htm)

(ανακτήθηκε την 1η Μαΐου 2014).

<http://www.nationalww2museum.org/see-hear/collections/oral-histories>

(ανακτήθηκε την 1η Μαΐου 2014).